

УДК 336.71(477):339.9

М.В. Федоренко, Національний банк України, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті порушено проблему розвитку банківської системи України в умовах глобалізації. Проведено аналіз проблем розвитку та впливу на банківську систему України банків з іноземними інвестиціями. Розглянуто проблему залучення іноземного капіталу та його впливу на банківську систему країни.

Ключові слова: глобалізація, іноземні інвестиції, банківська система, капіталізація, міжнародний капітал.

Постановка проблеми. Глобалізація є основною рисою економічного розвитку не тільки економіки України, але й інших країн світу. Банківська система України вже зазнала певних змін протягом останніх років з дня прийняття незалежності країни, але трансформаційні процеси проходять і дотепер. Необхідна умова функціонування ринкових відносин в Україні – ефективне функціонування банківської системи, де головну роль відіграє діяльність центрального банку. Сьогодні окремі проблеми функціонування та перебудови банківської системи розглядаються багатьма науковцями. Аналітики та економісти не можуть дати однозначної відповіді стосовно позитивного чи негативного впливу глобалізації не тільки на банківський сектор, а й на країну в цілому. Але вивчення досвіду розвитку банківської справи зарубіжних країн, на наш погляд, є важливим для побудови нового банківського механізму країни. Оскільки Україна почала побудову банківської системи з 1991 року, то досвід інших країн тільки допоможе навчитися та уникнути помилок.

Аналіз публікацій і досліджень. Вивченням проблем розвитку банківської системи України в умовах глобалізації займалися такі провідні вітчизняні та закордонні науковці, як В.М. Геєць, М.А. Козоріз, О.І. Барановський, М.І. Савлук, В.С. Стельмах, Дж. Маклін, Дж. Сінкі, В.В. Масленников. В.М. Геєць наголосив на тому, що вирішення питання про форми та масштаби розширення присутності іноземного банківського капіталу на ринку банківських послуг повинно бути підпорядковане стратегічним цілям соціально-економічного розвитку, підвищення національної конкурентоспроможності, економічної безпеки, зміцнення грошово-кредитної системи України [9]. Президент Асоціації українських банків О.А. Сугоняко приділяє увагу особливостям роботи міжнародних банків та іноземних фінансових структур в Україні. Метою їх діяльності, на його думку, є захоплення нових ринків, збільшення власної прибутковості. За цих умов особливо важливо розробити довгострокову стратегію розвитку банківської системи України, що, в свою чергу, потребує відповідного забезпечення. Основними складовими цієї стратегії мають бути принципи та механізми регулювання участі іноземного капіталу в українських банках [2].

М.А. Козоріз вважає за доцільне ухвалити Закон України “Про діяльність іноземних банків та банків з іноземним капіталом”, в якому регламентувати їх діяльність у напрямках реалізації важливих для національної економіки питань, пов’язаних із забезпеченням інвестиційних потреб її розвитку [9]. О.І. Барановський запропонував розробити механізм контролю, який би дав змогу визначати і враховувати ринкову капіталізацію банків. Він сказав: “Доки ми не прийдемо до котирування акцій банків на біржі, реєстрів акціонерів тощо, проконтролювати власників того чи іншого банку не вдасться. Ціна банку має визначатися ринком, а не шляхом переговорів. Тому в подальших дослідженнях слід звернути увагу на проблему ринкової капіталізації українських банків” [9]. Професор М.І. Савлук наголошує на необхідності поглиблення теоретичних засад вивчення даної проблеми.

Мета статті полягає у визначенні першочергових завдань та заходів для покращення банківського сектора економіки країни через аналіз недоліків теперішнього стану банківського сектора в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі розвиток країни значною мірою залежить від її участі в міжнародних відносинах. Цей підхід є цілком зрозумілим, адже, як свідчить світовий досвід, економіка жодної країни не спромоглася б повноцінно функціонувати, ізолювавши себе від світової економічної системи.

Одним з ключових процесів розвитку світової економіки на межі ХХ-ХХІ століть є прогресуюча глобалізація, тобто якісно новий етап у розвитку інтернаціоналізації господарського життя. Наприкінці ХХ сторіччя термін “глобалізація” став популярним. Глобалізація розглядається, з одного боку, як важливе джерело нових можливостей, а з іншого – як чинник багатьох бід і конфліктів всередині окремих держав, а також між державами (регіонами) [4].

Термін “глобалізація” широко стали використовувати з 80-х років минулого сторіччя. Вперше ним скористався у 1981 році Дж. Маклін. А більш широко цей термін використав американський соціолог Р. Робертсон. У 1983 році він включив його до назви однієї з своїх статей, у 1985 р. надав своє визначення категорії, а в 1992 році вийшла його книга “Глобалізація” (Robertson R. Globalization, L., 1992). Слід зазначити, що визначення глобалізації за Р. Робертсоном є найбільш вживаним. Воно полягає в тому, що “глобалізація – це серія емпірично фіксованих вимірів, різнорідних, але об’єднаних логікою перетворення світу на єдине ціле” [1].

Глобалізація стала важливою характеристикою сучасної світової системи, однією з найбільш впливових сил, яка визначає хід розвитку усього світу. Згідно з переважаючою точкою зору на глобалізацію, усі світові процеси в суспільстві (економічні, політичні, юридичні, соціальні та ін.) не можна розглядати обмежено, тільки як окремий процес. Глобалізація міжнародних відносин – це посилення взаємозалежності й взаємовпливу різних сфер суспільного життя і діяльності в сфері міжнародних відносин. Вона зачіпає практично усі сфери суспільного життя, включаючи економіку, політику, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку, спосіб життя, а

також умови існування людства. З урахуванням мети дослідження розглянемо поняття глобалізації тільки щодо світової економіки [4].

Глобалізацію ряд спеціалістів визначають як досить вузьке поняття – процес наближення споживчих переваг і універсалізація асортименту пропонованої продукції в усьому світі, в ході якого світові продукти витісняють місцеві [1].

За визначенням Організації Об'єднаних Націй (ООН) глобалізація – це спільний термін, який позначає складний комплекс транскордонних взаємодій між фізичними особами, підприємствами, інститутами й ринками, який проявляється в поширенні потоків товарів, технологій і фінансових коштів, в неухильному зростанні й посиленні впливу міжнародних інститутів цивільного суспільства, в глобальній діяльності ТНК, в значному розширенні масштабів транскордонних комунікаційних й інформаційних обмінів, насамперед через мережу Інтернет, в транскордонному перенесенні хвороб і екологічних наслідків, а також у все більшій інтернаціоналізації певних типів злочинної діяльності [1]. Отже, якщо визначити глобалізацію світової економіки у більш загальному значенні, то її можна охарактеризувати як посилення взаємозалежності і взаємовпливу різних сфер і процесів світової економіки, яке виражається у поступовому перетворенні світового господарства на єдиний ринок товарів, послуг, капіталу, робочої сили та знання. Глобалізація – це багаторівневе явище, яке впливає на регіональну, національну економіку (макрорівень); товарні, фінансові й валютні ринки, ринки праці (мезорівень); окремі компанії (мікрорівень) [10]. Досвід країн показує, що лише взаємопроникнення окремих національних економік через механізми іноземних інвестицій, створення спільних підприємств або транснаціональних корпорацій і є основою явища, яке ми називаємо глобалізацією світової економіки. У нашому випадку необхідно звернути увагу на фінансову глобалізацію, яка найбільш активно проявляється.

Банківська система України є однією з головних складових економіки країни. Тому пріоритетними завданнями її є структурна перебудова української економіки та підвищення її глобальної конкурентноздатності з подальшим реформуванням банківської системи. Банківська система контролює та регулює кількість грошей в обороті та забезпечує функціонування системи платежів, за рахунок збільшення яких держава задовольняє господарські потреби та створює ефективні умови впливу на економіку в цілому.

Інтеграція банківської системи до світового фінансового простору є причиною важливих змін. При цьому здійснюється значний вплив та завоювання частини національного фінансового простору зарубіжними банками та фінансово-кредитними організаціями. Враховуючи вступ України до СОТ, можна сказати про деякі зобов'язання з боку країни. Особливо це стосується доступу до українського ринку іноземних банків, які за своїм розвитком набагато випереджають національні банківські установи. Іноземний досвід привнесе свої доповнення до способу управління, припливу нових кадрів та методик навчання, розвинених технологій, посилення конкуренції в

банківській системі України та забезпечить додатковий приплив фінансових інвестицій із-за кордону.

Згідно зі статистикою в Україні на 01.09.2008 налічується 197 банків (табл. 1).

Таблиця 1

Показники діяльності банків України за 2001-2008 рр.

№ пор.	Показник	Дата								
		01.01.2001	01.01.2002	01.01.2003	01.01.2004	01.01.2005	01.01.2006	01.01.2007	2008	
									01.01	01.09
1	Кількість зареєстрованих банків	195	189	182	179	181	186	193	198	197
2	Виключено з Державного реєстру банків	9	9	12	8	4	1	6	1	7
3	Кількість банків, що знаходяться у стадії ліквідації	38	35	24	20	20	20	19	19	13
4	Кількість діючих банків	153	152	157	158	160	165	170	175	180
4.1	з них: з іноземним капіталом	22	21	20	19	19	23	35	47	49
4.1.1	у тому числі зі 100 % іноземним капіталом	7	6	7	7	7	9	13	17	18
5	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	13,3	12,5	13,7	11,3	9,6	19,5	27,6	35,0	35,9

Процес інтеграції у світовий банківський простір щільно пов'язаний зі збільшенням обсягів міжнародного капіталу у вітчизняній економіці. Якщо проаналізувати кількісні збільшення банків з іноземними інвестиціями, то тенденція до збільшення наочно помітна. Їх кількість виросла майже вдвічі за 7 років, а кількість банків зі стопроцентним іноземним капіталом майже втричі. Це вказує на те, що українська економіка стабілізується і викликає довіру і зацікавленість в іноземних інвесторів. Це підтверджують приклади придбання вітчизняних банків, таких як Райффайзен Банк Аваль, УкрСиббанк, Укрсоцбанк, Тас-Комерцбанк. Важливим аспектом є те, що банки першої групи знаходяться під контролем міжнародних інвесторів та за даними Національного банку України на 01.07.2008 контролюють 66 % всіх активів банків України. Статистика Національного банку також свідчить про те, що найбільш зацікавленими інвесторами в банківську систему України є Австрія (21,2 %), Росія (18,4 %), Нідерланди (8,3 %) [1]. За прогнозами економістів, за умов збереження подібної тенденції через 2-3 роки іноземний капітал може зайняти домінуючі позиції в банківській системі України, що призведе до її монополізації та повного контролю іноземними інвесторами даного сектора економіки.

З одного боку, присутнє бажання країн зберегти контроль над банківською сферою та залученими ресурсами. З іншого – розвинені країни

прагнуть повного залучення національних ресурсів до світового ринку фінансових послуг. У випадку з Україною зарубіжні банки мають тут перевагу: ресурси іноземних інвесторів значно більші, що дає більші можливості для маневрів. Банківські технології, досвід управління та підготовки кадрів іноземних банків дають їм змогу надавати якісні послуги та зводять до мінімуму конкуруючі переваги українських банків. Це викликає загрозу капіталізації іноземним капіталом національного фінансового ринку, оскільки основна частка інвестицій залучається від іноземних інвесторів. У свою чергу це може призвести до контролю за національною платіжною системою іноземними банками. При несприятливих відносинах з даними країнами вони можуть паралізувати фінансові потоки України.

Внесенням змін до Закону України “Про банки та банківську діяльність” Верховна Рада України дозволила іноземним банкам відкривати філії на теренах країни. Цей процес набирає оберти дуже стрімко, але основною проблемою є нерегульований вплив іноземних філій на вітчизняну економіку. Це призводить до того, що Національний банк не в змозі повністю контролювати та регулювати приплив та відтоки грошової маси.

Переважна більшість іноземного капіталу залучається, як правило, в більш прибуткові проекти, але кредитна політика іноземних інвесторів спрямована на збільшення капіталу за рахунок розвинених галузей країни. Для внутрішнього ринку України це не принесе сприятливих наслідків, оскільки стратегічно важливі галузі економіки недоотримують коштів. Це особливо стосується легкої промисловості, машинобудування, добування вугілля, хімічної та металургійної промисловості, які займають не останнє місце в рівномірному розвитку та самодостатньому функціонуванні країни.

Оскільки банківський сектор України стає однією частиною глобального ринку, то найменші коливання будуть відчутні в Україні так само гостро, як і в інших країнах. При цьому треба взяти до уваги різний економічний розвиток та стан національної банківської системи розвинутих країн та України для того, щоб зробити висновки з даного факту та підтримати вітчизняні банки. Прикладом може служити іпотечна криза в США в 2007 році, що мала значний резонанс в інших країнах світу.

Якщо зробити аналіз української банківської системи, то певні риси свідчать не на користь “вітчизняного виробника”:

- банки України сьогодні займають основну макроекономічну позицію для мобілізації інвестиційних ресурсів на потреби забезпечення економічного зростання;
- переважна кількість банків належить до середніх та малих, які важко адаптуються до потреб великих підприємств;
- аналіз послуг, які сьогодні надають українські комерційні банки, дозволяє зробити висновок, що вони достатньо однотипні;
- радіус обслуговування українськими комерційними банками має вузьке спрямування, і багато секторів економіки не потрапляють до його кола. В умовах ринкової економіки вони не здатні перерозподілити ресурси між секторами народного господарства.

З вищезазначеного можна зробити висновки, що представництва іноземних банків надають більший спектр послуг українському споживачу. Тому не дивно, що відома назва банку, філії банку з іноземним капіталом та досвід діяльності у банківській системі разом з орієнтованістю на споживача та вищим кваліфікаційним рівнем персоналу допомагає завоювати більшу довіру клієнта для залучення коштів.

При бажанні найшвидшого залучення України до міжнародного економічного простору її банківський сектор програє в конкуренції з представництвами банків країн з розвиненою економікою, не дивлячись на стабільний розвиток даного сектора України. Крім того, залучення коштів іноземних інвесторів не принесе суто позитивних наслідків для України. У своєму бажанні швидше інтегрувати країну до світового простору не поміченими залишаються питання регулювання відносин з країнами, які мають різний рівень розвитку, законодавчі та регулюючі акти. Україна ризикує в даних умовах капіталізацією капіталу в зарубіжних банках, значним послабленням конкуренції на вітчизняному ринку, відтоком капіталу, зменшенням рівня зайнятості та зменшенням фінансування економічно важливих галузей країни.

Звісно, не можна категорично говорити про негативний або позитивний вплив глобалізації, як і повністю припинити цей процес на українському ринку. Але проаналізувати та регулювати його вкрай необхідно.

На державному рівні потрібно закликати до виконання представництвами та філіями банків законів та нормативів, які регулюють діяльність українських банків, та встановити граничну межу для частки ринку іноземних інвестицій.

На рівні Національного банку України необхідний контроль за доступом на вітчизняний ринок іноземних інвесторів шляхом перевірки їх резервів вимогам українських норм та їх репутації, наданими провідними рейтинговими агентствами.

Разом з тим роль вітчизняного “виробника” є не менш важливою і, дивлячись на рівень конкурентних зарубіжних банківських установ, є можливість набути досвіду та виходити на новий рівень надання послуг та обслуговування клієнтів.

Висновки. Враховуючи глобалізаційні тенденції, пріоритетом розвитку банківської системи, на наш погляд, можна вважати визначення таких завдань та заходів щодо забезпечення стабільного розвитку банківської системи:

1. Підготовку кадрів з високою кваліфікацією, знанням банківської справи та культури, основ бізнесу та організаторськими якостями.

2. Внесення змін до регулятивних норм Національного банку України, спрямованих на адекватне регулювання кредитної справи, адаптування його до міжнародних норм, оздоровлення кредиту в Україні та зниження інфляційних наслідків для економіки, розробки методів регулювання банків з іноземним капіталом.

3. Удосконалення механізмів захисту банківської системи від можливого її використання з метою відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом, та фінансування тероризму.

Список літератури

1. Влияние процессов глобализации на экономическое развитие Украины / Т. О. Данилина [Электронный ресурс] / Донецкий национальный технический университет. – Режим доступа : <http://masters.donntu.edu.ua/2003/fem/danilina/diss/index.htm>.
2. Грошово-кредитний механізм політики економічного зростання [Текст] / М. І. Савлук // Україна на порозі XXI століття: Уроки реформ та стратегія розвитку : матеріали наукової конференції (15-16 листопада 2000 р.). – К., 2001. – С. 193–197.
3. Деревко, О. Шляхи підвищення рівня капіталізації банківського сектора [Текст] / О. Деревко // Банківська справа. – 2008. – № 1. – С. 76–82.
4. Дорохов, Е. И. Глобализация международных отношений и мирохозяйственных связей [Текст] / Е. И. Дорохов. – М. : Экономика, 1998. – 75 с.
5. Кириченко, М. М. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківської системи України [Текст] / М. М. Кириченко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6 (60). – С. 9–15.
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/index.htm.
7. Оцінка впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи [Електронний ресурс] / Банківська система України. – Режим доступу : <http://www.ukrbanking.com/articles/12>.
8. Полотненко, Д. В. Банківська система України в умовах функціонування іноземних банків / Д. В. Полотненко // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 91–94.
9. Президент АУБ Сугоняко вважає негативним збільшення частки іноземного капіталу в банківській системі України [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.ukranews.com/ukr/article/138477.html>.
10. Ходаківська, В. П. Ринок фінансових послуг [Текст] : навчальний посібник / В. П. Ходаківська, О. Д. Данілов. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 501 с.
11. Global Economic Prospects and the Developing Countries, 2003. – Washington, DC, USA: the World Bank. – 2002.
12. World Economic Outlook. – Washington, DC, USA : International Monetary Fund. – 2002. – September. – 236 p.

Summary

The article reviews the problem of development of the banking system of Ukraine in the conditions of globalization. The conducted analysis of development and influence on the banking system of Ukraine is connected with foreign investments. The problem of bringing in foreign capital and its influence is considered on the national banking system of country.

Отримано 25.03.2009